

Oorspronkelijke titel:
Mons, Josemaría Escrivá de Balaguer
Apuntes sobre la vida del Fundador del Opus Dei
Madrid, 1976.

Nederlands van
J.E. Olsthoorn

Met kerkelijke goedkeuring

- © Origineel - Salvador Bernal
- © Nederlandstalige uitgave, 1982, Stichting De Boog
Herenstraat 41, 3512 KB Utrecht
Molièrelaan 325, 1060 Brussel

Gedrukt in België, 1982
Sint-Franciscusdrukkerij, Mechelen

Alle rechten voorbehouden

ISBN 9062570100 (gebonden)
ISBN 9062570119 (ingenaaid)

INHOUD

VOORWOORD	9
INLEIDING	15
Eerste hoofdstuk. EEN CHRISTELIJK GEZIN	21
1. Van Barbastro naar Logroño	21
2. Een voorbeeldig christelijk huisgezin	37
3. De gezinssfeer van het Opus Dei	42
4. Huiselijke warmte	49
5. De menselijke liefde is heilig	58
Tweede hoofdstuk. ROEPING TOT HET PRIESTERSCHAP	69
1. Het voorgevoel, door God geroepen te worden	69
2. De jaren in Saragossa	75
3. Een priesterlijke ziel en een lekenmentaliteit	89
4. Drievoudige liefde: tot Christus, tot Maria, tot de Paus	99
5. IJveren voor alle zielen	109

Derde hoofdstuk. DE STICHTING VAN HET OPUS DEI	121
1. Madrid, 2 oktober 1928	121
2. En de Stichter van het Opus Dei, hij werkte voort	130
3. De arbeid heiligen	147
4. De vrouwelijke afdeling: 14 februari 1930	156
5. Het Priesterlijk Genootschap van het Heilig Kruis	166
 Vierde hoofdstuk. DE TIJD VAN VRIENDEN	173
1. De eerste leden van het Opus Dei	173
2. Een blijde en optimistische vriend	178
3. Vertrouwen, trouw, dankbaarheid	182
4. Hij kon liefhebben	189
 Vijfde hoofdstuk. EEN UNIVERSEEL HART	197
1. De beginperiode in Madrid	197
2. In de ziekenhuizen en de buitenwijken	202
3. De Academie DYA — een moedige daad	209
4. "Iedere wandelaar moet zijn eigen weg volgen"	215
5. "Het volk van de kinderen Gods"	222
 Zesde hoofdstuk. HET ZEGEL VAN HET KINDSCHAP GODS	231
1. De dwaasheid van de kinderen Gods	231
2. "Zonder angst voor de dood"	236
3. "Zonder angst voor het leven"	242
4. De bovennatuurlijke wijsheid	251
 Zevende hoofdstuk. DE TIJD VAN DE HOOP	257
1. Tijdens de Spaanse burgeroorlog	257
2. De juridische weg van het Opus Dei	272
3. "Het Schip van Petrus zinkt niet"	281

Achtste hoofdstuk. DE VRIJHEID VAN DE	
KINDEREN GODS	291
1. Het verzet van de goedwillenden	291
2. Zonder vrijheid kan men God niet liefhebben	308
3. Er zijn geen dogma's in tijdelijke zaken	320
Negende hoofdstuk. VADER VAN EEN	
KINDERRIJK EN ARM GEZIN	335
1. Als een mosterdzaadje	335
2. Straatarm	349
3. Het offer van Abel	365
Slotwoord. 1975: "ALS EEN STAMELEND KIND"	375
Inhoudsopgave over Mgr. Escrivá de Balaguer	385
1. Enige data en gebeurtenissen uit zijn leven	385
2. Enige aspecten van zijn leven en van zijn leer	390
Naamregister	401

*Het grootste geluk dat een mens
hier op aarde kan ondervinden, is:
eens in zijn leven een man naar
Gods hart, een echte priester ontmoet
te hebben.*

Lacordaire

VOORWOORD

Mgr. Josemaría Escrivá de Balaguer werd geboren in Barbastro, in Spanje, op 9 januari 1902. Hij ontving de priesterwijding op 28 maart 1925 en begon daarna met zijn priesterlijk werk in verschillende plattelandsparochies. Vervolgens zette hij zijn arbeid voort in de armenwijken en de ziekenhuizen van Madrid, alsook onder studenten en arbeiders.

Op 2 oktober 1928 stichtte hij het Opus Dei. Vanaf dat ogenblik valt zijn leven samen met de geschiedenis en de ontwikkeling van die katholieke internationale instelling, die momenteel ongeveer 70.000 leden telt uit 80 verschillende landen.

Op 14 februari 1930 richtte Mgr. Josemaría Escrivá de Balaguer de vrouwelijke afdeling op van het Opus Dei, geheel onafhankelijk van de mannelijke afdeling, met aan het hoofd dezelfde Algemeen Voorzitter.

In 1943, ook op 14 februari, stichtte hij binnen het Opus Dei het Priesterlijk Genootschap van het Heilig Kruis.

In 1935 bereidde het Opus Dei zich voor om in Frankrijk met zijn

apostolisch werk te beginnen. Maar door de Spaanse burgeroorlog en de Tweede Wereldoorlog werd het genoodzaakt zijn werkzaamheid uit te stellen. In 1940 breidde het apostolaat zich uit naar Portugal en binnen enkele jaren ook naar Engeland, Frankrijk, Italië, de Verenigde Staten, Mexico en Ierland.

Vanaf 1949 zette de geografische uitbreiding zich voort: Duitsland, Nederland, Argentinië, Canada, Venezuela en andere Europese en Amerikaanse landen. Vervolgens Kenya, Japan, de Filipijnen, Nigeria, Australië enz. Het Opus Dei heeft sinds zijn oprichting steun en aanmoediging ondervonden van het wereldepiscopaat. Het heeft van 1943 tot 1950 alle vereiste goedkeuringen van de H. Stoel ontvangen. In 1946 begaf Mgr. Escrivá de Balaguer zich naar Rome, waar zich vanaf die tijd de hoofdzetel van het Opus Dei bevindt.

Het wezen van de spiritualiteit van het Opus Dei, het voornaamste punt van de prediking van zijn Stichter, is de heiliging van de gewone arbeid. Hij verklaarde de geest van het Opus Dei met de volgende woorden:

«Om de christenen te herinneren aan de merkwaardige woorden uit Genesis (*het Boek van de Schepping*) — God heeft de mens geschapen om te werken — hebben wij onze aandacht gevestigd op het voorbeeld van Christus, die bijna zijn hele leven op aarde heeft doorgebracht als arbeider in een dorp. Wij houden van dit menselijk werk waarmee Hij in zijn levensonderhoud voorzag en dat Hij heeft vervolmaakt en geheiligd. Wij zien in de arbeid — in de edele scheppende kracht van de mens — niet alleen een van de hoogste menselijke waarden, noodzakelijk voor de vooruitgang van de maatschappij om daardoor de meest juiste verhoudingen onder de mensen te bevorderen, maar ook een teken van Gods liefde voor zijn schepselen, en van de liefde van de mensen voor elkaar en voor God: een middel tot volmaaktheid, een weg van heiliging. Daarom is dit altijd het enige doel van het Opus Dei geweest: midden in de wereld staan en mee te werken aan wat er in de realiteit van elke dag leeft aan tijdelijke verlangens onder mannen en vrouwen van alle rassen, in welke levensomstandigheden zij zich ook bevinden, opdat zij zich beijveren om God te beminnen en Hem en hun medemensen te dienen, in en door hun gewone werk.»

De leden van het Opus Dei zijn dus gewone christenen, die een volmaakt christelijk leven willen leiden door oprecht de heiligheid te zoeken en het apostolaat te beoefenen, in hun eigen milieu en in hun werk midden in de wereld. Daarom hebben zij zich bij de instelling aangesloten: om zich persoonlijk in te zetten voor hun vooruitgang in het christelijk leven door hun huiselijke en sociale plichten en hun beroepsplichten zo volmaakt mogelijk te vervullen. Ieder beijvert zich om de christelijke deugden te beoefenen die eigen zijn aan zijn positie in de wereld, en om samen te werken met de apostolaatswerken van de instelling naar gelang zijn mogelijkheden en volgens zijn persoonlijke situatie. De verscheidenheid van situaties – de meeste leden zijn gehuwd en proberen het christendom volmaakt te beleven in hun gezin, anderen daarentegen blijven ongehuwd – brengt met zich mee een afwisseling van dienstbaarheid naarmate ieder meer of minder tijd kan besteden aan apostolaatswerken. Als antwoord op die overgave van de verschillende leden beijvert de instelling zich van haar kant om aan hen geestelijke hulp te verlenen, sacramentele bijstand en voorlichting om vol te houden en hun innerlijk leven te verbeteren, terwijl zij hen tegelijkertijd aanspoort om gelegenheden tot apostolaat te zoeken, waar zij iedereen daadwerkelijk kunnen dienen. Men kan zeggen dat aan de veelheid van persoonlijke situaties een eveneens persoonlijke wijze beantwoordt waarop ieder de roeping die hij heeft ontvangen, kan verwezenlijken. Het is onmogelijk het persoonlijk apostolaat te beschrijven dat ieder lid van het Opus Dei in zijn omgeving beoefent, tenzij men het dagelijks leven verhaalt van duizenden mensen over heel de wereld: arbeiders, kantoorbedienden, boeren, juristen, geleerden, kunstenaars, conciërges, ambtenaren, studenten, handelaars, fabrikanten, soldaten en schrijvers, huismoe- ders enz. Wie zich bij het Opus Dei aansluit, begint geen ander leven, of onderneemt niet een reeks persoonlijke activiteiten. Integendeel, ieder vervult en verwezenlijkt dezelfde taak die hij ook zou hebben als hij niet bij het Opus Dei was aangesloten. Wat radicaal verandert, is dat dezelfde dingen een nieuwe betekenis krijgen, een nieuw perspectief wegens de verbintenis die hij heeft gesloten om van iedere menselijke omstandigheid een ontmoeting met God te maken, een dienst aan anderen, een christelijk apostolaat.

Het Opus Dei spoort soms aan tot bepaalde gezamenlijke werken

van apostolaat. Bij de verwezenlijking daarvan ontstaat vaak samenwerking met talloze personen die geen lid zijn van het Opus Dei of die niet eens katholiek zijn. Het komt voor dat die apostolische initiatieven materieel te maken hebben met een centrum, met gebouwen, met de inrichting daarvan. Die centra zijn evenwel niet het eigendom van het Opus Dei, maar gewoonlijk van enkele mensen die de burgers maatschappelijke middelen aanbieden met een sociaal karakter: beroepsopleiding, algemene ontwikkeling, culturele vooruitgang, apotheken, inrichtingen voor lager, middelbaar of hoger onderwijs, clubs voor jeugdvorming, culturele centra, gespecialiseerde universitaire instituten enz. Deze centra zijn geen officiële, zelfs geen officieuze katholieke instellingen, maar beroepsactiviteiten van burgers die hun burgerrechten uitoefenen. Het Opus Dei daarentegen leidt of bevordert nooit ondernemingen die een industrieel of commercieel karakter hebben.

Zoals voor elk ander beroepswerk, van welke aard ook, tot stand gebracht door leden van het Opus Dei, hangen de activiteiten die sommigen van hen ondernemen, van hun professionele en persoonlijke verantwoordelijkheid af.

1) Zich heiligen door, midden in de wereld, zijn gewone beroepsarbeid en zijn plichten van staat te heiligen, 2) de menselijke werkelijkheid bezien in een bovennatuurlijk licht, 3) met ware liefde voor de vrijheid van alle mensen: deze drie kenmerken van de spiritualiteit van het Opus Dei zijn gegrondvest op een geest van gebed, een blijvende kinderlijke verhouding met God, meditatie en de Eucharistie.

«Het christelijk leven moet een leven zijn van voortdurend gebed», heeft Mgr. Escrivá de Balaguer geschreven. «Wij moeten proberen van de morgen tot de avond en van de avond tot de morgen te leven in tegenwoordigheid van de Heer. Onze gewone dagelijkse bezigheden mogen geen enkele onderbreking veroorzaken in het gebed, zoals onze hartslag geen invloed heeft op de aandacht die wij op onze activiteiten richten, welke dat ook zijn.»

Van het werk een gebed maken, dat noemde de Stichter van het Opus Dei op een blijde manier: «het proza van elke dag veranderen in poëzie».

Deze leer, «oud en nieuw als het Evangelie», heeft Mgr. Escrivá de Balaguer onvermoeibaar gepreekt sinds de stichting van het Opus Dei

in 1928 tot op zijn sterfdag toe. In de laatste jaren van zijn leven heeft hij deze leer weer sterk naar voren gebracht in vertrouwelijke gesprekken die hij hield met groepen, soms grote groepen personen in Europa en verschillende landen van Latijns Amerika. Zijn leer is gelukkig bijeengebracht in enkele werken: De Weg, voor het eerst gepubliceerd in 1934 en waarvan de oplage in 34 talen tot op heden bijna 3.000.000 exemplaren bedraagt; zijn homilieën, waarvan het eerste deel is gepubliceerd in Nederland onder de titel Als Christus nu langs komt; zijn beschouwingen over de mysteries van de rozenkrans in Het Rozenkransgebed, en over het Lijden van de Heer in De Kruisweg.

De interviews die hij heeft gehad met journalisten uit diverse landen, zijn verzameld onder de titel Gesprekken met Mgr. Escrivá de Balaguer. Andere teksten zijn nog niet uitgegeven of nog niet in het Nederlands vertaald.

Door de rijkdom en de theologische volheid van zijn geest heeft het Opus Dei – ondanks zijn recente oprichting – een diepe indruk in de Kerk achtergelaten. De prediking van Mgr. Escrivá de Balaguer over het algemeen beroep op de heiligheid, over de heiliging in en door de tijdelijke werkelijkheid, over zeer veel andere punten, heeft zijdelings of uitdrukkelijk een grote weerklank gevonden in plechtige verklaringen van het Kerkelijk Leergezag – vooral in de teksten van het Tweede Vaticaans Concilie – en in werken van talloze theologen en katholieke schrijvers.

Zoals de filosoof Cornelio Fabro het onlangs uitdrukte: «Deze nieuwe houding in de christelijke spiritualiteit, die steunt op de vrijheid, is bij Mgr. Escrivá de Balaguer niet de vrucht van een verlangen naar originaliteit, of van de wil om zich aan te passen aan „de geest van de tijd”, of om zijn gedrag af te stemmen op deze wereld (Vgl. Rom. 12, 2), maar van een nederig en diep verlangen om te leven volgens het Evangelie, voor de mens van nu.»

Heel vaak, en dikwijls nog in de laatste jaren van zijn leven, had Mgr. Escrivá de Balaguer zijn leven geofferd voor de Kerk en voor de Paus. De Heer aanvaardde deze offerande, en de Vader — zoals duizenden mensen op de hele wereld hem noemden – gaf zijn ziel in geur van heiligheid aan God terug op 26 juni 1975 te Rome, aan zijn

bureau, met een eenvoud die heel zijn leven heeft gekenmerkt. Zijn lichaam rust in de crypte¹ van de Kapel van de H. Maria van de Vrede, in de hoofdzetel van het Opus Dei – Viale Bruno Buozzi 75, Rome – voortdurend begeleid door het gebed en de dankbetuigingen van zijn zonen en dochters en van ontelbare personen die door het voorbeeld en de leer van de Stichter van het Opus Dei dichter tot God zijn gekomen.

De faam van heiligheid, die hij al tijdens zijn leven genoot, heeft zich na zijn dood verspreid tot in alle uithoeken van de aarde. Vele getuigenissen van gebedsverhoringen in materiële en geestelijke aangelegenheden, waarbij de voorspraak van de Stichter van het Opus Dei aangeroepen werd, tonen het aan; in sommige gevallen ging het om genezingen die medisch niet te verklaren zijn.

Talrijke brieven uit alle werelddelen hebben de H. Vader bereikt met het verzoek om met het Proces tot Zalig- en Heiligverklaring van Mgr. Escrivà de Balaguer een begin te maken. Hierbij zijn brieven van 69 kardinalen en 1300 bisschoppen, meer dus dan van een derde van het wereldepiscopaat.

De Congregatie voor de Heiligverklaringen heeft in haar vergadering van 30 januari 1981 het Nihil obstat verleend voor het begin van het Proces. Paus Johannes Paulus II heeft op 5 februari 1981 dit besluit bevestigd; het decreet voor het begin van het Proces werd door de Kardinaal-Vicaris van het bisdom Rome op 19 februari 1981 uitgevaardigd, en de opening van het Proces had plaats te Rome op 12 mei 1981.

¹ Hier ligt ook zijn zus Carmen begraven. Zijn broer Santiago woont in Madrid en heeft een gezin met opgroeiende kinderen.

In de crypte bevindt zich ook de doopvont uit Barbastro, waarin Mgr. Escrivà is gedoopt.

INLEIDING

Op 26 juni 1975, tegen het middaguur, stierf in Rome Mgr. Escrivá de Balaguer. Enkele uren later lag zijn lichaam opgebaard in de Mariakapel van de hoofdzetel van het Opus Dei. Alvaro del Portillo, de toenmalige Secretaris-Generaal van het Werk, legde rozen neer aan de voeten van de afgestorvene en sprak toen de woorden van St. Paulus uit de Brief aan de Romeinen: *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* (Rom. 10, 15) Hoe lieflijk zijn de voeten van hen die het goede nieuws brengen!

Woorden die geschikt zouden zijn geweest als grafschrift. Want degenen die de Stichter van het Opus Dei hebben gekend en met hem spraken, al was het maar enkele minuten, zijn het erover eens dat hij blijdschap uitstraalde. Zijn heldere en rustige blik was hartelijk en nam anderen voor zich in. Een man Gods, van wie sympathie en menselijkheid uitgingen. Hij boezemde vrede en blijdschap in, rust en tevredenheid, en het verlangen om te dienen.

«Ik kan mij niemand herinneren», schreef de journalist Manuel Aznar een paar dagen later, «die zo spontaan, met zo'n bewonderenswaardige eenvoud het natuurlijke en het bovennatuurlijke, God en de mens, de mens en God, in één hechte band met elkaar heeft verenigd. Wat dikwijls zo moeilijk is: het bovennatuurlijk leven in de alledaagse menselijke dingen te ervaren — dat lukte de Stichter van het Opus Dei zonder de minste zichtbare moeite; het was voor hem niet moeilijk de kloof tussen de zorg voor het eeuwig heil en de tijdelijke dingen van deze wereld te overbruggen.»

Hij leefde voor God en was op een wonderbaarlijke manier echt mens. Om het Werk te doen dat God van hem had gevraagd, ontving hij de gaven die hem tot een beminnelijk maar tevens *verrassend* iemand maakten, want bij een *Stichter* zoekt men onwillekeurig *bijzonderheden* die hem van zijn tijdgenoten onderscheiden. «Ik had heel mijn geloof nodig om mezelf duidelijk te maken, dat ik voor de Stichter van het Opus Dei stond, zo eenvoudig en hartelijk is hij», zei een priester uit Jaen (Spanje), toen hij hem in november 1972 in Pozoalbero (bij Jerez de la Frontera) had leren kennen. En een ander sprak over de «natuurlijkheid waarachter hij zijn bovennatuurlijke diepgang verbergt». «Maar», zo voegde hij eraan toe, «deze komt bij hem duidelijk naar voren. Hij kan niet verbergen wat hij van God in zich meedraagt.»

Daarom juist is het niet zo gemakkelijk te zeggen wie hij was en wat hij deed. Zijn persoonlijkheid en zijn leer zijn zo geweldig rijk en verscheiden, maar toch ook weer zo tot een sterke en eenvoudige eenheid van leven verweven, dat zij aan een analyse weerstand bieden. Een leven dat menselijk en bovennatuurlijk zo rijk is, kan men niet in onderdelen splitsen.

In dit boek heb ik toch geprobeerd enkele aspecten van deze krachtige persoonlijkheid aan te geven, want ik vind het uiterst moeilijk om het beeld van de *volheid* van zijn persoonlijkheid weer te geven, dat ik sinds die 8ste september 1960 heb, de dag waarop ik persoonlijk met hem kennismakte. Die kennismaking had plaats in het tuintje van een studentenhuys in Pamplona. Meer dan honderd studenten zaten daar bijeen en vuurden bijna een uur lang de meest uiteenlopende vragen op hem af. Die middag heb ik veel geleerd. Ik voelde mij innerlijk bewogen. Zijn humor vond ik

verrassend, we hebben allemaal veel gelachen. En plotseling had ik de zekerheid dat ik dichter bij God was. In één woord: ik voelde me overgelukkig — een heerlijk uur.

Het was nauwelijks voorstelbaar hoeveel sympathie Mgr. Escrivá de Balaguer uitstraalde en met welk gemak hij de studenten voor zich wist te winnen. Hij kende onze zorgen, hij sprak onze taal — tot zelfs het Bargoens toe — en hij maakte gebruik van deze gave om eisen aan ons te stellen, om ons mee te trekken en uit onze traagheid wakker te schudden. (Zeven jaar later maakte ik precies zo'n zelfde reactie mee, toen een arbeider uit Vallecás — een buitenwijk van Madrid —, wiens kinderen het schoolcentrum „Tajamar” bezochten, tegen mij zei: Die priester kun je verstaan; hij spreekt net als wij...)

Zijn natuurlijke gaven om niet mis te verstane taal te spreken en snel te kunnen antwoorden, zijn humor en zijn hartelijkheid gebruikte hij nooit om *in de smaak te vallen*. Alles bij hem was duidelijk, spontaan, echt: ook zijn vertrouwen tegenover ons — ik zat in die zomer 1960 nog volop in mijn studie —, wanneer hij zijn hart voor ons openlegde en zeer persoonlijke dingen vertelde. Overal kon je een bijna onbegrensde uiting van liefde in bespeuren, vanaf de voornaamste en grootste werkelijkheden — de omgang met God, de liefde tot Maria, zijn zorg om de uitbreiding van de Kerk in Afrika en Azië — tot kleinigheden toe: zoals zijn vaderlijk vermaan omdat men vergeten had het luik voor een raam te sluiten (dat zag hij vanuit de tuin), waardoor de meubels in de kamer aan de felle middagzon blootstonden; of zijn belangstelling voor iemand die met zijn arm in het gips liep, wat vaak voorkomt bij een grote groep jonge mensen... En overal maakte hij een grapje bij.

Het leven van de Stichter van het Opus Dei doorbreekt alle clichés. Hoewel hijzelf geen brandewijn dronk, schertste hij over het Spaanse brandewijnmerk „Fundador” (dat stichter betekent). Dat was voor hem de enige goede stichter, die in de fles..., want in zijn nederigheid beschouwde hij zich als een Stichter zonder geschiktheid.

Prof. José Ortego, hoogleraar in het strafrecht, had gelijk toen hij op 26 juni 1975 bij een onvoorbereide ondervraging aan een journalist antwoordde: «Ik las een levensbeschrijving over Mgr.

Escrivá. Toen dacht ik na over deze man en ik ben tot de slotsom gekomen dat men zijn leven niet kan beschrijven. Ondanks alle pogingen kan men zijn persoonlijkheid niet precies weergeven. Hoe talrijk en juist de gegevens en de karakteristieke anekdotes die men kent, ook mogen zijn — een leven dat zo diep en zo rijk is, kan men nooit volledig samenvatten. Alleen een direct contact met hem zou de mogelijkheid bieden om tot zijn persoonlijkheid door te dringen.»

Gelukkig liet hij — nadat men jarenlang bij hem erop had aangedrongen — toe dat veel momenten uit zijn laatste levensjaren gefilmd konden worden, en ik ben er vast van overtuigd dat een enkele film van een half uur, waarin men ziet hoe hij over God spreekt en op de meest uiteenlopende vragen antwoord geeft, meer bijdraagt tot kennis over hem dan alles wat op de volgende bladzijden nog verteld kan worden.

En ten slotte hebben wij ook nog zijn boeken, die over de hele wereld een enorme verspreiding hebben gevonden, terwijl het merendeel van wat hij heeft geschreven, nog niet is uitgegeven. *Escrivá escribe*, zei hij altijd met een woordspeling op zijn naam: de schrijver schrijft. In deze teksten zal men de werkelijke dimensie en de ware diepte van zijn leven veel beter kunnen vinden dan in het boek dat hier voor u ligt.

En toch voelde ik de dringende noodzaak om de gestalte van deze priester ten minste bij benadering te beschrijven. Men loopt hierbij zeker het risico slechts een gedeelte van een grote, zinvolle werkelijkheid weer te geven. Na een bronnenstudie van maar enkele weken heb ik in november en december 1975 deze bladzijden in één ruk opgeschreven. Ze leken me armzalig en vol hiaten, en ik nam het besluit om ze rustig bij te werken en vollediger te maken, hoewel de uitgever, die meende dat ze zo reeds aan hun doel beantwoordden, ze al wilde laten drukken. Ik heb er weliswaar in de loop van 1976 iets aan veranderd, maar er nauwelijks iets aan toegevoegd. De oorspronkelijke opzet, de aanvankelijke structuur en indeling van de stof bleven gehandhaafd.

De lezer moet dus geen afgeronde biografie verwachten. Ik geef hem meer een omlijsting in handen, een schets, indrukken die wel met de historische waarheid overeenstemmen en op feiten berusten,

maar die niet strikt chronologisch zijn geordend. Gebeurtenissen en geschriften van verschillende jaren worden vrij willekeurig met elkaar verbonden om met vlugge halen die trekken van de Stichter te tekenen, die ik in elk geval wens te benadrukken. Wie hem persoonlijk gekend heeft, of hem van zijn geschriften en films kent, zal vaststellen dat er veel voornaams ontbreekt.

Maar misschien hebben deze aantekeningen toch als resultaat dat men zijn eigen ervaringen opnieuw gaat overwegen, of de geschriften van de Stichter weer ter hand neemt. Dan zou aan de bedoeling van dit boek zijn voldaan: de geweldige persoonlijkheid van Mgr. Escrivá een beetje meer bekend te maken, hoewel hij overeenkomstig zijn devies onopvallend wilde leven: **Verborgen blijven en verdwijnen, dat is mijn taak; als alleen Jezus maar schittert.**

Jaren geleden schreef een journalist in de Londense *Times* over hem: «Het meest verbazingwekkende bij hem is dat hij zo heel gewoon is. In zijn aard is er geen spoor van fanatisme of heerszucht te bekennen, niets van wat de mensen bij een groot stichter of leider allemaal verwachten. Zijn enorme aantrekkingskracht, de geestelijke energie die van hem uitgaat, zou gemakkelijk onopgemerkt kunnen blijven. Zijn lengte en gewicht zijn normaal; op zijn bleek en ietwat rond gezicht ligt bijna altijd een lach. Zijn bruine ogen kijken warm en hartelijk. Zijn antwoorden zijn snel, de gebaren die daarmee samengaan, zijn levendig en verraden energie. Hij benadert alle dingen heel direct en zeer persoonlijk. En altijd grondig, zonder zich in bijkomstigheden te verliezen. Ieder probleem wordt in zijn volle omvang aangepakt en met durf. Omdat hij anderen vertrouwt, draagt hij gemakkelijk taken aan hen over. Bij hem staan altijd de persoonlijke vrijheid en verantwoordelijkheid van de leden van het Opus Dei op de voorgrond. Daarom laat hij de blijvende indruk achter van een zeer menselijke en gelukkige persoonlijkheid, die veel met de H. Thomas More gemeen zou kunnen hebben; deze heeft hij trouwens tot een van de voorsprekers van zijn instelling gekozen.»

Die journalist heeft iets zeer wezenlijks aangeraakt: de gewone indruk die de buitengewone persoonlijkheid van de Stichter van het Opus Dei maakte. Want een van de kostbaarste punten uit zijn nalatenschap is wel dit, dat men zeer menselijk moet zijn om zeer op

God te kunnen lijken. Vele duizenden mensen in de hele wereld leerde hij Jezus Christus na te volgen in hun gewone dagelijkse leven, zoals Hij, waarachtig God en waarachtig Mens, vele jaren verborgen heeft geleefd en zijn dagelijks werk verrichtte. Christus is altijd het enige voorbeeld geweest om in de heel gewone bezigheden en levensomstandigheden de heiligheid te zoeken — de echte heiligheid en niet de schone schijn ervan. Mgr. Escrivá zou deze boodschap niet met overtuiging hebben kunnen verbreiden, als God hem niet zo diep menselijk, hartelijk en eenvoudig had gemaakt. Toch moest hij er vaak onder lijden dat hij niet begrepen werd of dat men geen moeite deed hem te begrijpen; en hij moest zich ervoor verontschuldigen dat hij **de eigenaardigheid bezat, niet eigenaardig te zijn**. Inderdaad komt soms de neiging naar boven om pracht, kunstmatige en buitengewone dingen te bewonderen zonder de menselijke en goddelijke diepte van het alledaagse te begrijpen. Zo'n houding vergeleek Mgr. Escrivá wel eens met die van mensen, die heerlijke verse rozen prijzen met deze woorden: **Ze lijken wel van stof gemaakt!** — omdat zij aan het kunstmatige de voorkeur geven.

Het menselijke en het goddelijke waren in zijn leven zo nauw verbonden, dat het maar moeilijk te zeggen is wat in sommige gevallen een persoonlijke karaktertrek en wat een vrucht van de genade was, die op een schijnbaar natuurlijke wijze werkt. Pater Sancho O.P. heeft dat goed gezien, wanneer hij met theologische scherpte zegt: « De indruk die ik van hem heb, is die van een mens met veel deugden, maar die hij in zijn eenvoud niet tentoonspriede. Echte concrete uitingen van zijn nederigheid kan ik niet opnoemen, omdat heel zijn natuurlijk leven van eenvoud doordrenkt was. Er viel niets bijzonders op, omdat hij steeds alles gewoon tot een bovennatuurlijk plan verhief, en wel — wat het moeilijkste is — met blijdschap. »

Zo werkt de genade van God altijd in de mens. Zij verheft zijn leven tot het bovennatuurlijke, zonder daarbij het menselijke te vernietigen of uit zijn voegen te rukken. Daarom, slechts wie trouw aan de genade van God beantwoordt, kan volledig mens zijn.

Eerste hoofdstuk

EEN CHRISTELIJK GEZIN

1. Van Barbastro naar Logroño

Gelegen aan de voet van de Pyreneeën strekt zich in Aragon de brede keten uit van de Somontano, die met hoogten van vijf- tot zeshonderd meter steil naar de zuidkant afhelt en een verbinding vormt tussen gebergte en vlakte. Door zijn geografische ligging bezat de Somontano als kruispunt van handelswegen, en als plek waar gevechten om de politieke macht zich concentreerden, een belangrijke historische betekenis.

Binnen dit voorland van de Pyreneeën ligt de stad Barbastro, die reeds in de Romeinse tijd zeer bekend was. Koning Pedro I van Aragon veroverde haar in 1100 terug op de Arabieren. Het naburige Roda werd bisschopszetel maar later verlegde men deze naar Barbastro, dat zijn betekenis in de loop van de eeuwen wist te behouden; rond 1900 bezat het zeventuizend inwoners, was nog steeds bisschopszetel, de rechtbank was er gevestigd en het bestuur.

Bovendien was het een voorname handelsplaats tussen de provinciehoofdsteden Huesca en Lerida.

José Escrivá y Corzán, vader van de latere Stichter van het Opus Dei, was koopman in Barbastro. In 1894 was hij een van de drie vennoten van de handelsfirma „Cirilo Latorre en Zn”. De familie stamde oorspronkelijk uit het dorp Balaguer, gelegen in de provincie Lerida, waar Don José's grootvader van vaders kant geboren was. Enkele familieleden vertrokken naar naburige plaatsen zoals Peralta de la Sal, en later naar Fonç, een stadje aan de linkeroever van de Cinca, halverwege tussen Peralta de la Sal en Barbastro. Hier kwam José Escrivá op 15 oktober 1867 ter wereld, en hier woonden ook jaren lang zijn broer Teodoro, die priester was, en zijn zus Josefa.

Don José trouwde op 19 september 1898 in Barbastro met María de los Dolores Albás y Blanc, op één na de jongste van dertien kinderen. De familie Albás y Blanc met haar vele kinderen was zo bekend in Barbastro, dat hun grote huis in de volksmond het „Kindertehuis” werd genoemd.

Martín Sambeat, die nog in Barbastro woont, herinnert zich Don José Escrivá als een goede en eerlijke man, elegant gekleed volgens de mode van die tijd, met bolhoed en wandelstok (iedere dag van de week een andere). Men ontmoette elkaar gewoonlijk 's woensdags bij Martins vader, ook een koopman, in diens bovenste kantoorruimte. Hij stuurde meermalen zijn zoon naar Don José om hem te halen. Daar bespraken ze dan alle nieuwtjes of legden een kaartje tot laat in de middag. Soms kwamen de heren ook in de club „La Amistad”, op het Stadhuisplein, bij elkaar.

José Escrivá werkte in de Ricardosstraat 10. In de kelder van dat huis werd chocolade gemaakt. Vanuit de zaak leidde een wenteltrap naar een tussenverdieping, die als magazijn dienst deed. Op de bovenste twee etages woonde het gezin van notaris Juan José Esteban, die met een nicht van de vroegere eigenaar Cirilo Latorre was getrouwd, en tot 1925 in Barbastro werkzaam is geweest. Wij moeten ons zo'n typische textielzaak uit die tijd even voorstellen: met brede houten planken en diepe schuifladen daaronder, met een bovenmaatse toonbank waarop een houten opstand stond met een gleuf erin voor het geld. De zaak liep goed. Toen in mei 1902 de

firma „Cirilo Latorre en Zn.” werd geliquideerd, bezat zij een vermogen dat nu verschillende miljoenen peseta's waard zou zijn. Met de aandelen uit de liquidatie zetten twee van de vennoten, Juan Juncosa en José Escrivá, de onderneming onder de nieuwe naam „Juncosa en Escrivá” voort.

Enkele maanden daarvoor, op 9 januari 1902, werd Josemaría als tweede kind geboren in het huis dat zijn ouders op het Marktpllein bewoonden. Vier dagen later werd hij in de kathedraal van Barbastro gedoopt en ontving de namen: José, María, Julián, Mariano. Hij had een ouder zusje Carmen, geboren op 16 juli 1899, en zou nog drie zusjes en een broertje krijgen: María Asunción (1905), María de los Dolores (1907), María del Rosario (1909) en Santiago (1919).

Het leven verliep langs normale wegen. Doña Dolores leidde het huishouden met behulp van een kokkin, María, een dienstmeisje en wanneer dat nodig was, een kindermisje; voor het zware werk was er bovendien een knecht. Wie toen Doña Dolores in Barbastro heeft gekend, beschrijft haar als een geweldige vrouw: zeer knap, elegant, eenvoudig en opgeruimd, beminnelijk en vol humor. De vrienden van haar kinderen kwamen graag aan huis om te spelen — het liefst in de zogenoemde „leeuwenkamer” —, en zij gaf hun dan kleding om zich te verkleden. 's Middags maakte zij voor hen een tussenmaaltijd¹ klaar, bestaande uit brood, chocolade en sinaasappelen.

Doña Dolores nam elke gelegenheid te baat om haar kinderen zo natuurlijk mogelijk en met humor christelijke vroomheid bij te brengen. Veel daarvan bleef voor altijd in de ziel van Josemaría geprent, en hij heeft dat in de loop der jaren doorgegeven. Zo vertelde hij bijvoorbeeld hoe hij als zoon des huizes bekenden en vriendinnen van zijn moeder, die op bezoek kwamen, moest begroeten. Wanneer die hem dan wilden kussen, verweerde hij zich daartegen, en helemaal bij een oudtante van moeders kant, die een kriebelende snor had.

¹ Zo'n „tussenmaaltijd” is te vergelijken met een „vieruurtje”. In Spanje gebruikt men het avondeten pas om ongeveer 10 uur. De tussenmaaltijd heeft dan plaats omstreeks 5 uur. Het middagmaal wordt om ongeveer 2 uur genuttigd. Middag- en avondeten zijn altijd warme maaltijden.

Ja, zei hij eens lachend tegen een groep mensen in Argentinië, als jullie je nu opmaken, zijn jullie erg handig en jullie doen het al naar gelang de omstandigheden, voor een beleefdheidsbezoek anders dan voor een feest...; en de cosmetische middelen zijn ook verder ontwikkeld. Maar in die tijd was dat niet zo, en ik hoor mijn moeder nog met plezier zeggen: «Mevrouw zus en zo zal met stucwerk komen» — werkelijk, zij had een pleisterlaag op haar gezicht — «en wij mogen haar niet aan het lachen maken, omdat ze anders zal gaan schilferen.»

Dat haar zoon wegens de nieuwe kleren die hij moest aantrekken, zich schaamde, — want zo zijn kinderen — beviel Doña Dolores niet en zij trad dan op, zoals hij dikwijls heeft verteld: Ik verstopte mij onder m'n bed en — koppig als ik ben — wilde ik in mijn nieuwe pak niet de straat op gaan. Mijn moeder tikte een paar keer zachtjes maar nadrukkelijk met een van de wandelstokken van mijn vader op de grond, en dan kwam ik te voorschijn — vanwege die stok, nergens anders om.

«Josemaria, schaamte, alleen om te zondigen», zei moeder vol liefde tegen me, en pas vele jaren later heb ik de diepe zin van deze woorden begrepen.

Zijn moeder leerde hem bidden, bijvoorbeeld het in Spanje zo geliefde gebed van de Opdracht aan Maria: *O Vrouwe, o mijn Moeder, U wijd ik mij geheel toe...* Hierop doelde hij in een homilie van 26 november 1967, waarin hij zei: Nu nog, 's morgens en 's avonds, niet alleen zo af en toe, maar regelmatig, vernieuw ik die opdracht, die mijn ouders mij leerden. Om aan de hand van een voorbeeld te laten zien hoe klein en dom de hinderpalen soms zijn die een overgave aan God in de weg staan, vertelde hij in 1974 in Buenos Aires van een moeder die haar zoon ook diezelfde woorden van de Opdracht liet bidden:

Een vriend van de familie gaf aan dat kind — zo een dat alles kan krijgen wat het wil en al genoeg speelgoed heeft — een levend konijntje. Grote opwinding, en toen dat ventje samen met zijn moeder de zin bad: «Ik geef U mijn ogen, mijn oren, mijn mond, mijn hart en alles wat ik ben», kreeg hij er spijt van en voegde er vlug aan toe: «behalve mijn konijntje.»

Geleid door zijn moeder groeide in de jonge Josemaria een

eenvoudige en natuurlijke vroomheid. De Stichter moest daaraan denken toen in 1974 in Argentinië een moeder hem het volgende verhaal van haar vijfjarig zoontje vertelde: Zij reed met hem in een bus, het kind zag een plaatje van O.L. Vrouw op het dashboard en wees ernaar; toen begon het met de bestuurder een gesprek te voeren over wat hij aan het stuur allemaal tegen Maria kon zeggen: — Maria, wij moeten stoppen, het licht is rood. Maria, nu rijden wij verder, het licht is weer groen...

Mgr. Escrivá bleef 'n ogenblik in gedachten verzonken en zei toen tegen de moeder: **Dat is nu echt beschouwend leven! Toen ik zo oud was, was ik wel vroom, maar ik leidde nog geen beschouwend leven.**

Er zijn veel mensen die zich zijn kinderjaren herinneren. Hij was zoals iedere jongen vrolijk en ondeugend. Zijn lievelingsspeelgoed was een groot kartonnen paard op wielen, waarop hij de kleintjes door het huis trok. De gebruikelijke tinnen soldaatjes en ook kegels waarop soldaten geschilderd waren, waarnaar je vanaf een bepaalde afstand met kogels gooide, ontbraken niet.

Als het mooi weer was, werd er op het plein «rovers en politie» gespeeld of er werd gehoepeld. Een andere keer ging hij naar de Ricardosstraat, in het huis waar zijn vader zijn zaak had, en daar kwamen dan ook de kinderen van notaris Esteban naar toe en van andere bevriende families zoals die van Cajigós, Sambeat en Fantoba; vooral donderdagsmiddags, omdat er dan geen school was, herinnert María Esteban Romero zich, die nu nog in Barbastro woont. Een van de kinderlijke bezigheden bestond in het zeepmaken. Men waste toen niet met loog maar met as. In de huizen stonden kisten vol met heel fijne as, die men daarvoor gebruikte. De kinderen mengden deze met water en kookten dit in pannen uit de poppenkeuken tot zeep. Vaak mochten ze 's avonds na sluitingstijd *helpen* om de dagopbrengst uit te rekenen. Ze vonden het geweldig leuk, op de toonbank te zitten om het geld te tellen. María Esteban en Josemaría waren zelden samen, want de jongens die bij haar thuis kwamen, speelden met haar broertjes en de meisjes speelden meestal apart, hoewel ze soms bij de jongens gingen kijken.

«Het liefste echter», herinnert Adriana Corrales zich, «ging hij, als er kleine meisjes in de buurt waren, in de schommelstoel van de salon zitten en vertelde hun — vooral om ze aan het schrikken te

maken — zelfverzonnen griezelige sprookjes.» Van sprookjes schijnt hij over het algemeen toch erg gehouden te hebben. Op 16 juni 1974, in de congreszaal „Generaal San Martín” in Buenos Aires, vertelde hij voor duizenden mensen dat hij als kleine jongen tegen alle verboden in, de keuken in sloop: Want daar waren twee geweldige dingen: de buitengewoon lieve kokkin María, die altijd hetzelfde verhaal vertelde — een roversverhaal van heel aardige rovers — en bovendien heerlijke patates frites. Dat was mij allebei verboden: naar het verhaal luisteren... Want wij zeiden tegen María bijvoorbeeld niet: Vertel ons een verhaal, maar: María, vertel ons „hét verhaal”. Wij wisten dat zij alleen dit ene kende — maar dat vertelde zij zó goed, dat het ons steeds weer als nieuw leek.

Er heerste daar in het huis aan het Marktpllein een goede sfeer, eenvoudig en degelijk, blij en christelijk. Ook leerde Josemaría hier het rozenkransgebed. Zaterdag gingen ze samen met andere bevriende gezinnen naar de St. Bartolomeüskerk, die nu niet meer bestaat, om de rozenkrans en het *Salve Regina* te bidden. Vaak ging hij daar ook met zijn ouders en zijn zusje Carmen naar de H. Mis.

Dofia Dolores bereidde haar zoon ook voor op zijn eerste biecht. Met haar biechtvader, de eerbiedwaardige piaristenpater Enrique Labrador, bepaalde zij de datum en toen de dag was aangebroken, gaf zij haar jongen de laatste raadgevingen en ging met hem mee naar de kerk. Zelf heeft hij het in 1972 verteld:

Toen ik zes of zeven jaar was, heb ik voor het eerst gebiecht en ik was toen erg blij en denk nog steeds vol vreugde daaraan terug. Mijn moeder nam mij mee naar haar biechtvader. Weten jullie, welke penitentie hij mij oplegde? Jullie zullen je dood lachen — ook mijn vader hoor ik er nog schaterend om lachen — hij was vroom maar geen kwezel. Nu, die goede pater — werkelijk een fijne monnik — kon niets beters verzinnen dan: «Zeg tegen je moeder dat zij een spiegelei voor je moet bakken.» Toen ik haar dat vertelde, merkte ze op: «Mijn jongen, de pater had je kunnen zeggen: neem een snoepje, maar een spiegelei!» Blijkbaar hield hij daar erg van!

Is het niet prachtig, dat moeders biechtvader het hart van haar kind, dat nog niets van het leven en zijn moeilijkheden afweet, op zo'n manier weet te raken, langs de weg van een spiegelei? Geweldig! Die man was goud waard!

Ook bracht zijn moeder de kleine jongen het morgen- en avondgebed bij en met zijn vader heeft hij als kind vaak het avondgebed samen gebeden. Doña Dolores leerde hem voor zijn Eerste H. Communie, welke dag in die streek op de feestdag van St. Joris (23 april) werd gevierd, de kleine catechismus.

Ik was toen tien jaar. Ondanks de bepalingen van Pius X vond men het zeer ongewoon om op deze leeftijd al zijn Eerste H. Communie te doen. Nu is het heel normaal dat men dat eerder doet. Een oude piarist bereidde mij voor, een vrome, eenvoudige en goede man. Hij leerde mij het gebed van de geestelijke Communie.

Dat is nu aan duizenden in heel de wereld bekend:

— Ik zou U willen ontvangen, Heer, met die zuiverheid, nederigheid en toewijding waarmee uw allerheiligste Moeder U ontving, met de geest en de vurigheid van uw heiligen.

Toen Josemaría in 1912 zijn Eerste Communie deed, bezocht hij reeds de middelbare school van de piaristen in Barbastro. Er waren daar niet zo heel veel scholieren, want bij het begin van onze eeuw was het, zoals apotheker Aurelio Español uit Jaca verklaart die tussen 1900 en 1912 daar ook op school was, althans in Barbastro nog een uitzondering om naar het gymnasium te gaan. De school werd door twaalf paters geleid en had een zeer goede naam. De Stichter van de Piaristen, de H. Jozef van Calasanz, was niet toevallig in het naburige Peralta de la Sal geboren en met zijn priesterwerk begonnen bij de bisschop van Barbastro, Felipe de Urries, zijn toenmalige leraar.

De conciërge Faustino haalde de jongens 's morgens van huis. Zij droegen blauwe jassen met metalen knopen, daarbij een pet van dezelfde kleur met gelakte klep en daarop het wapen van de school; om hun hals een das die iets lichter van kleur was. In school droegen zij blauwgestrepte kielen, die van voren dichtgeknoopt en van een blauwe ceintuur en kraag waren voorzien.

In het begin moesten de piaristenleerlingen hun officiële examens op een staatsgymnasium in Huesca afleggen, waar ze gewoonlijk met de trein naar toe gingen; daarna in Lerida. Het toelatingsexamen legde Josemaría in 1912 af te Huesca op tienjarige leeftijd, zoals dat toen wettelijk was voorgeschreven.

Volgens Martín Sambeat viel hij onder zijn medescholieren op

door zijn rust; hij was niet zo wild. Een andere schoolgenoot, de zoon van de vecarts in Barbastro en nu piaristenpater in Logroño, José María Muñoz, beschrijft hem als vlijtig en bedachtzaam, niet luidruchtig of knorrig, maar goed opgevoed: «Je kon zien dat zijn ouders van het begin af zijn opvoeding ter harte hebben genomen.»

Pater Mur, die op dezelfde school zat, maar twee klassen hoger, herinnert zich dat Josemaría — samen met de inmiddels gestorven Mariano Esteban, Leopoldo Puig en Ricardo Palá — door zijn talent, goede cijfers en vroomheid opviel. De piaristenpater Liborio Portelés Piquer vermeldt in het tijdschrift van de oud-studenten van het Madrileens St. Antoniusgymnasium een bericht uit het weekblad *Juventud* van 13 mei 1914 uit Barbastro, dat de kleine Escrivá samen met Miguel Caveró, die later een bekende ingenieur is geworden en intussen is gestorven, voor zijn eerste schooljaar 1912/13 een prijs behaalde voor het vak kennis van rekenkunde en meetkunde.

Ook de examens van het tweede schooljaar legde Josemaría af in Lerida. In de *Juventud*-uitgave van 12 juni 1914, die de schoolresultaten van de leerlingen van de piaristen meedeelt, staat ook een bericht van J. Argente Llanas, die heel aanschouwelijk zo'n examensfeer beschrijft, hoe de jongens opgewekt in groepjes naar het examen gaan — tot zij aan het eind van een lange straat een gevel ontdekken die op hen de indruk maakt van een *schavot*: «Nadat zij in de ongezellige kloostergangen wat hebben rondgelopen, gaat er een bel. Grotere bedruktheid op hun gezichten, angst. Voor drie heren, die meer vrees dan respect en bewondering inboezemen, worden de examens afgelegd. De leerling beeft, wordt rood, heel zijn gestel schijnt uit zijn evenwicht te raken: gespannen staat hij daar — alleen zijn oren gespitst om op de vragen van de meneer met zijn baret op het hoofd te wachten...»

Men kon toentertijd in Spanje de middelbare school op drie manieren doorlopen: op de eerste plaats op een staatsgymnasium; vervolgens op een erkende bijzondere school, die zijn leerlingen evenwel voor het staatsexamen moest opgeven. Hun cijfers werden daar erkend en een van hun leraren behoorde ook tot de gymnasiale examencommissie; op de derde plaats als zogenoemde „vrije

leerling" die zijn examen op het staatsgymnasium, als buitenstaander, helemaal aan zichzelf overgelaten, moest afleggen.

Zo'n vrije leerling ging evenwel gewoonlijk af en toe naar het gymnasium om de leraren die hem moesten examineren, te leren kennen. Met andere woorden: de meeste angst hadden de leerlingen van de bijzondere scholen, omdat zij alleen maar in de staatsschool kwamen om examen te doen.

Nogmaals volgens het bericht uit *Juventud* behaalde Josemaría in juni 1914 het beste rapport van de tweede klas: „goed" voor aardrijkskunde van Spanje („zeer goed" haalde niemand), „zeer goed" voor Latijn, bewijzende rekenkunde en godsdienst. Voor het sportexamen slaagde hij net als iedereen.

Ondertussen volgde in zijn studietijd de ene ramp na de andere bij hem thuis: groot verdriet bracht de dood van zijn drie jongere zusjes. Rosario, de jongste, stierf op 11 juli 1910, nog geen jaar oud; Dolores op 10 juli 1912, vijf jaar; en ten slotte Asunción, thuis „Chon" genoemd, op 6 oktober 1913, pas acht geworden. Josemaría was toen elf en zijn zusje Carmen dertien jaar, en beiden hebben onder dit toeslaan van het noodlot erg geleden.

Dat ontging de vriendinnen uit hun kinderjaren niet. Het was in die tijd de gewoonte dat meisjes die daarvoor waren uitgenodigd door de familie, bij de begrafenis de baar droegen waarop de lijkist stond, of dat zij — als het kind vóór zijn Eerste Communie was gestorven — de linten vasthielden die aan de kist hingen. Dat was ook het geval bij de drie zusjes van Josemaría. Adriana Corrales bijvoorbeeld hield de linten vast bij de begrafenis van Rosario en Dolores, en zij hielp de baar dragen toen Chon gestorven was. Zij herinnert zich hoe diep ontroerd Josemaría was. Omdat zijn zusjes in omgekeerde volgorde van leeftijd waren gestorven, de oudste het laatst, zei Josemaría dat hij nu aan de beurt was. Toen hij merkte dat zijn moeder daar bedroefd over werd, zei hij dat niet meer. Zij gaf hem de verzekering:

— Maak je niet bezorgd. Wij hebben je aan O.L. Vrouw van Torreciudad toegewijd.

Het gezin had voor dat genadebeeld een grote verering, en toen de tweejarige Josemaría door de dokters reeds was opgegeven, wijdden zijn ouders hem toe aan Maria. En daarom brachten ze

hem later, op een bedevaart, naar Torreciudad. Barones Valdeolivos herinnert zich: «Ik weet niet meer hoe lang na de dood van Dolores ook Chon ziek is geworden, het moet wel de zomer daarop geweest zijn. Ik zie ze nog voor me, een heel lief kind.» Op een goede dag, zo vertelde ze, had ze Josemaría in de zuilengang op het Marktplain aangetroffen. Hij wilde naar huis om zijn zusje op te zoeken. Maar zij was intussen gestorven. Zijn moeder zei hem dat het met Chon erg goed ging, want zij was in de hemel. En toen zij Josemaría's bedroefde gezicht zag, herhaalde zij:

— Kom, wees flink, huil niet. Zie je niet, dat Chon in de hemel is?

Dit sterfgeval had ook de toen nog zeer jonge barones aangegrepen, want het was het derde van de zusjes Escrivá, die kort na elkaar waren gestorven, en juist met haar had zij vriendschap gesloten. Maar ondanks die treurige herinnering staat Josemaría van toen haar nog voor ogen als een „blij, optimistische en zeer hartelijke jongen”.

De familie Valdeolivos woonde weliswaar in Lerida maar kwam toch vaak met de familie Escrivá in contact, vooral in de zomer die men in Fonz doorbracht, en september in Barbastro, bij grootmoeder op het Marktplain, vlak bij de Escrivá's. Daar, onder de zuilen of in huis, speelden de kinderen met elkaar, ook al was Josemaría iets ouder dan de kleintjes. In hun herinnering had zich het beeld vastgezet van een „tamelijk grote en sterke jongen die, net als iedereen van zijn leeftijd toen, kniekousen en een korte broek droeg”. Omdat de barones en ook haar beide neefs Joaquín Navasa en Julián Martí enkele jaren jonger waren, speelde Josemaría niet zozeer met hen, maar hield hen wel bezig. Wanneer ze bij hem thuis kwamen, dan haalde hij voor hen zijn speelgoed, waaronder veel puzzels. Hij hield er erg van om kaartenhuizen te bouwen. Op een keer — Rosario en Dolores leefden al niet meer — zaten ze allemaal gespannen rond de tafel en hielden hun adem in toen de laatste speelkaart van zo'n gebouw er werd opgelegd. Plotseling gooide Josemaría, helemaal tegen zijn vroegere natuur in, met één handbeweging het hele gebouw omver. De meisjes huilden bijna, maar hij zei in volle ernst: **Zo doet God met de mensen; je bouwt een huis en wanneer het zo goed als klaar is, gooit Hij het om.**

De kinderen begrepen dat toen niet. Maar nu denkt de barones

dikwijls „dat er in die woorden iets van smart tot uitdrukking kwam, die in zijn jonge ziel zijn sporen had achtergelaten”.

Bij het zo bittere persoonlijke verdriet kwamen in toenemende mate ook nog zakelijke moeilijkheden. Aan het eind van 1913 stond de zaak van zijn vader aan de rand van het bankroet. In Barbastro zeiden ze van José Escrivá: «Hij is zó goed, dat men hem er lelijk in heeft laten lopen.»

Het gezin maakte een moeilijke tijd door. Hulp in de huishouding, kokkin en ander personeel kon men zich niet meer veroorloven; een kindermisje was er na de dood van Chon al niet meer. Hoewel barones Valdeolivos toen nog zeer jong was, bleef haar toch bij wat zij allemaal hoorde. Daarom verwonderde het haar, toen zij Josemaría op een middag een boterham met ham zag eten, en zij vroeg aan haar moeder:

— Waarom zeggen ze dat het bij de familie Escrivá zo slecht gaat? Vanmiddag heeft die Josemaría een heerlijke boterham gegeten.

En haar moeder moest uitleggen dat het hun nog niet zó slecht ging, dat ze geen „vieruurtje” meer konden gebruiken.

Hoewel de gezondheid van Doña Dolores ook te wensen overliet, deed zij samen met haar dochter Carmen het huishoudelijk werk. Jeugdvrienden van haar zoon zagen haar bijna iedere middag strijken — wel zittend, waarin ze een teken zagen dat zij het aan haar hart had. Ze bewonderden haar dat zij steeds lachte en nooit klaagde, ondanks de zakelijke zorgen.

En precies zo, onvermoeibaar werkend van 's morgens tot 's avonds, troffen de leden van het Opus Dei haar jaren later aan. Onder hen was Pedro Casciaro, die haar in 1936 in Madrid leerde kennen. Toen hij in het rectoraatshuis kwam van het St. Elisabethklooster — waar zij met haar zoon woonde die daar toen rector was — om haar met Francisco Botella te helpen met de verhuizing naar het nieuwe huis in de Rey Franciscostraat, zag hij haar voor de eerste keer en wist niet precies hoe hij haar moest aanspreken. Hij koos uiteindelijk voor „señora”, mevrouw. En dat was zij werkelijk — men merkte dat al aan haar fijne en zachte manier van spreken.

Toen zij bij het afscheid nemen de twee vrienden bedankte, had Pedro het gevoel dat „er een bijzondere familieband tussen haar en

ons bestond. Misschien was het na deze eerste ontmoeting dat ik haar 'grootmoeder' begon te noemen". Ook de andere kinderen, Carmen en Santiago, woonden bij haar. Maar alleen aan Doña Dolores heeft Pedro Casciaro zijn herinnering bewaard: «Haar gezicht was nog jeugdig. Er ging rust van haar uit, maar men merkte tegelijkertijd dat zij innerlijk leed. Aan haar ogen zag ik dat zij gehuild had.» In 1936 beleefde het land een zware crisis. Na de verkiezingen in februari was de sociale onzekerheid gestegen, de vijandigheid tegen de Kerk groeide. En wéér moest Doña Dolores onder menselijk zware omstandigheden verhuizen. Maar haar waardige kalmte was toegenomen, evenals haar diep geworteld optimisme waarmee zij al meer dan twintig jaar geleden de financiële ruïne in Barbastro had aanvaard.

Don José had dezelfde geestkracht getoond. Alle getuigen zijn het erover eens dat zijn zaak te gronde was gegaan, omdat men misbruik maakte van zijn vertrouwen. Hij is in ieder opzicht en altijd een man van eer geweest. Daarom is het verklaarbaar dat hij spoedig in een andere stad, ook als textielhandelaar, een baan vond: in het begin van 1915 ging hij naar Logroño om daar opnieuw te beginnen, een huis voor zijn gezin te zoeken en de verhuizing voor te bereiden.

Carmen en Josemaría konden hun schooljaar normaal beëindigen. De zomer daarop brachten zij door in Fonz en in de eerste dagen van september keerden zij terug naar Barbastro. Enige tijd later stapten zij 's morgens vroeg in de postkoets van Huesca om naar Logroño te reizen.

Dit voorbeeld van geloof en sterkte in moeilijke levensomstandigheden, dat zijn ouders gaven, prentte zich diep in de ziel van de jonge Josemaría. Vele jaren later kwam dit nog tot uitdrukking in een brief aan de burgemeester van Barbastro, Manuel Gómez Padrós, van 28 mei 1971, waarin hij bedankte voor de gelukwensen bij gelegenheid van zijn naamdag en voor de berichten over de sociale vooruitgang van *onze geboortestad*:

Ik moet U zeggen, dat mijn moeder en mijn vader, ook toen zij deze omgeving moesten verlaten, ons een grote liefde voor de oevers van de Vero en de Cinca hebben bijgebracht. Ik herinner mij nog precies de daden van mijn vader, waarop ik trots ben en die in mijn geheugen

gegrift blijven, ondanks dat ik al op mijn dertiende jaar de stad verliet: karaktertrekken van edelmoedige naastenliefde in het verborgene, uitingen van een sterk geloof zonder grootspraak, bewijzen van standvastigheid in tijden van beproeving, en daarbij geheel eensgezind met mijn moeder en met zijn kinderen. Door dit voorbeeld van christelijke waarde en een stil heldendom, waar altijd een blij lach omheen speelde, heeft de Heer mijn ziel gereedgemaakt, opdat ik later — dank zij zijn genade — voor Hem een arm werktuig kon worden, een werktuig van zijn Voorzienigheid — iets wat mij op geen enkele manier van mijn geliefde geboortegrond heeft verwijderd. Neem me niet kwalijk dat ik bij U mijn hart uitspreek. Voor U kan ik het niet geheim houden dat zulke herinneringen mij met vreugde vervullen.

In de Marktstraat van Logroño, die nu Generaal Molastraat heet, had Antonio Garrigosa y Borrell een textielzaak, „La Gran Ciudad de Londres” genaamd. Bij hem kwam José Escrivá als compagnon. Manuel Cenicerós, het petekind van Garrigosa, die sinds 1921 ook in de zaak werkte, was zeer onder de indruk van de elegantie en de waardigheid van Don José, maar vooral van de manier waarop hij de slagen van het noodlot wist te dragen: «Je kon aan hem zien dat hij een gelukkig mens was, die van orde hield, punctueel en uiterst correct in zijn kleding was.» Manuel herinnert zich nog dat hij zondags met bolhoed en wandelstok door het centrum van Logroño liep.

Hij was een diep gelovig man. Hij schaamde zich er niet voor om dat ook voor mensen te erkennen die zich antiklerikaal noemden. 's Morgens ging hij vaak naar de H. Mis voordat hij — punctueel — aan het werk ging. Met zijn gezin bad hij de rozenkrans: hij bood zijn gezin een echt christelijk thuis aan, maar in alle natuurlijkheid, zoals Manuel Cenicerós vertelt, zonder dikdoenerij. In zijn beroep gedroeg hij zich als een onder velen, altijd vriendelijk en hulpvaardig. Nooit heeft hij bij een ongeluk geklaagd of verbitterd gereageerd.

Tegen een journalist herhaalde Manuel in juni 1975 wat hij blijkbaar al dikwijls tot collega's had gezegd: «Als de heiligheid van de zoon net zo was als die van zijn vader, dan ben ik er zeker van dat hij tot de eer der altaren verheven zal worden.»

De eerste maanden in Logroño moeten bijzonder zwaar geweest

zijn, want de Escrivá's kenden nog nauwelijks iemand in de stad. Zij woonden in de Sagastastraat 18, op de vierde etage; de kamers waren klein, slechts gedeeltelijk met een zolder erboven, zodat het in de zomer heet en in de winter koud was binnen.

In Logroño leeft Paula Royo nog, wier vader in de zaak van Garrigosa werkte. Zij vertelt hoe de eigenaar van de zaak haar vader vroeg de Escrivá's te helpen om zich in de voor hen nieuwe stad in te burgeren. Zo ontstond er een hechte vriendschap tussen de twee families. Zondags gingen ze vaak samen wandelen: zij staken de Ebrobrug over en sloegen de straat in naar Laguardia of naar Navarra. Daarbij vielen steeds de vrolijkheid en de humor op van Josemaría, die er goed uitzag, groot en sterk, en erg veel op zijn vader, „een goed, zacht en hartelijk mens” leek. Zijn zusje Carmen leek meer op haar moeder. Zij moet iets ernstiger maar „toch ook een bekoorlijke persoonlijkheid” geweest zijn, meende Paula Royo.

Enige tijd later verhuisden de Escrivá's naar de Canalejasstraat 7, weer in een huis op de vierde etage. Daar leerde Sofía de Miguel hen kennen, die haar levendig en openhartig temperament bewaard heeft, ofschoon zij nu tachtig jaar is. Zij woonde toen op de vijfde etage, en haar zoon Fernando was ongeveer twee jaar ouder dan Santiago, die op 28 februari 1919 was geboren, en met wie hij dikwijls speelde.

Het was een zeer eenvoudige behuizing, die woning in de Canalejasstraat. Wanneer de postbode post voor de Escrivá's bracht, bood Sofía zich aan om de brieven naar boven te brengen. «U kunt zich niet voorstellen», zei ze, «hoe vriendelijk ze mij voor die kleine dienst bedankten. Ik kwam 'ns een keer binnen toen de familie juist aan het eten was. Wat was de tafel met zorg gedekt! Opmerkelijk! Echte dames en heren! Ook de kleine Santiago, altijd zeer verzorgd, werkelijk een goed opgevoed kind...»

Ofschoon er al zoveel jaren verstreken zijn, heeft die oude dame nog het beeld van Doña Dolores voor zich, vooral „haar niet zulke grote, maar levendige ogen en haar vlecht die zij gewend was vaak te kammen”. Ook Don José herinnert zij zich als een zeer intelligent en beschaafd man. Waarom hij dan in de zaak van Garrigosa werkte? «Ja, waarom — ik weet het niet ..., dikwijls gaan de dingen nu eenmaal niet zoals het moet...»

« Een wonderlijk gezin », schrijft een andere vriend uit die tijd, « en, dat kan ik echt zeggen, als ik één harmonisch echtpaar in mijn leven heb aangetroffen, dan zijn het wel de ouders van Josemaría. Zijn vader was werkelijk een heilig man. En vol liefde voor zijn vrouw. Hij had een groot geduld en aanvaardde wat hem overkwam. Hij was altijd blij. En ook zijn moeder — een geweldige vrouw. Ik herinner mij nog heel precies — een kleinigheid weliswaar — het „vieruurtje” dat zij voor ons klaarmaakte: zo vol liefde en zorg. »

Don José werkte heel de dag door onvermoeibaar in de zaak. Al kwam hij 's avonds nog zo moe thuis — hij hield vol. Hij bezat een groot verantwoordelijkheidsgevoel en leefde persoonlijk uiterst bescheiden. De tussenmaaltijd bestond uit een snoepje; dat weten wij van Manuel Cenicerós, die ze dikwijls voor hem kocht, tien stuks voor tien céntimos. Hij rookte weinig, maar in een zilveren etui had hij zes sigaretten bij zich die hij — zoals dat toen de gewoonte was — zelf had gedraaid; zes was zijn dagelijks rantsoen.

Josemaría heeft de rest van zijn schooltijd aan het staatsgymnasium in Logroño doorlopen. Het derde jaar op het gymnasium (1914/15) met examen in Lerida had hij achter de rug. Het vierde deed hij als vrije leerling, het vijfde en zesde jaar als ingeschreven leerling aan genoemde school. In de veertien vakken van deze drie jaren behaalde hij acht keer de aantekening „zeer goed” en vier keer „goed”. Tweemaal bereikte hij het predicaat „met lof”: in het vierde schooljaar voor „theorie van de literatuur en opstel” en in het zesde schooljaar voor „moraal en rechtswetenschap”.

Veel ingeschreven leerlingen bezochten toen het gymnasium van negen uur 's morgens tot een uur 's middags, en gingen dan in de verdere middag tot acht uur 's avonds naar andere scholen, waar herhalingscursussen, studeergelegenheid en bijeenkomsten voor persoonlijke en godsdienstige vorming tot de mogelijkheden behoorden. Logroño bezat twee van zulke instellingen, een broederschool en de St. Antoniusschool, die weliswaar onder lekenbestuur stond maar toch een interne geestelijke verzorger had. Deze laatste school bezocht Josemaría.

Bij zijn medeleerlingen is hij ook als een jongen zoals alle anderen